

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

**2026-YIL / IYUN/6-SON,
VI-QISM**

ISSN

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, iyun.
VI-qism*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i
Utayev Uktam Choriyevich, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukarimova Dinara Rustamxonovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirاتبay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukirimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti,
O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy
jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va
taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

ISLOMIY BANK FAOLIYATI TO'G'RI SIDAGI QONUNNI AMALIYOTGA TATBIQ ETISH: O'ZBEKISTONDA MOLIVAVIY INKLYUZIVLIKNING KONTSEPTUAL, METODOLOGIK VA INSTITUTIONAL ASOSLARI	12
Abdullayev Azamat Akbar o'g'li	
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКОГО УПРАВЛЕНЧЕСКОГО УЧЁТА В ОРГАНИЗАЦИЯХ РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛИ НА ОСНОВЕ ОЦЕНКИ ОПЕРАТИВНОСТИ УПРАВЛЕНЧЕСКОГО ЦИКЛА	17
Джуманиязова Сабина Михайловна	
PAKTA TOZALASH USKUNALARI DETALLARINING XIZMAT MUDDATINI OSHIRISH UCHUN GETEROKOMPOZIT POLIMER MATERIALLAR TARKIBINI ISHLAB CHIQISH	22
Bakirov Lutfillo Yuldoshaliyevich	
O'ZBEKISTONDA ERKIN IQTISODIY ZONALAR FAOLIYATI: TAHLIL VA NATIJALAR.....	29
Ubaydullayev Muxammadjon Abdusamad o'g'li	
Akbarov Diyorbek Ashirali o'g'li	
TRANSFORMING CORPORATE GOVERNANCE TO MEET THE CHALLENGES OF MODERN BUSINESS MODELS.....	32
F. Djalilov	
O'ZBEKISTONDA QURILISH SOHASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ULARNI BAHOLASH	41
Abdullayev Axror Jaxbarovich	
ЭКОНОМИКА ГОРОДСКОЙ МОБИЛЬНОСТИ: ПОТЕНЦИАЛ ЭЛЕКТРИФИКАЦИИ ОБЩЕСТВЕННОГО ТРАНСПОРТА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	47
Махкамова Надира Саидмуратовна	
MINTAQA TUMANLARI O'RTASIDAGI INVESTITSIYA VA BANDLIK NOMUTANOSIBLIK LARI HAMDA ULARNI KAMAYTIRISH MEXANIZMLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	55
Ergashev Sherali Erali o'g'li	
BUXORO VILOYATI IQTISODIYOTINING STRUKTURAVIY TRANSFORMATSIYASI: AGRAR MODEL DAN DIVERSIFIKATSIYALASHGAN TUZILMAGA O'TISH TENDENSIYALARI (2020–2024-YILLAR)	60
Ergashev Sherali Erali o'g'li	
IQTISODIYOTNI ERKINLASHTIRISHNING HOZIRGI BOSQICHIDA BANK TIZIMINI RIVOJLANTIRISH VA UNDA BOSHQARUVNING ZAMONAVIY PRINSIPLARINI JORIY ETISH	65
Tashmatov Shuhrat Hamrayevich	
MAMLAKAT IQTISODIYOTIDA XIZMATLAR KO'RSATISH IMKONIYATI VA UNI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI	71
Xalimov Shaxboz Xalimovich	
O'ZBEKISTONDA AVLODLARARO TRANSFERTLARNING NAZARIY ASOSLARI VA IQTISODIY MAZMUNI	77
Mamadaliyeva Xafiza Xoldarovna	
To'rayev Mirzohid Hoshim o'g'li	
SUN'IY INTELLEKTNING O'ZBEKISTON SOLIQ TIZIMI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI	83
Hamidova Shahzoda Odiljanovna	

IQTISODIYOTDA SHAFFOFLIK, ISHONCH VA SAMARADORLIKNI TA'MINLASHDA AUDITORLIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI VA ZARURLIGI.....	88
Sabirova Nodira Komil qizi	
RAQAMLI VALYUTALARNING IQTISODIYOTDAGI O'RNI VA MOLIYAVIY BARQARORLIKKA TA'SIRI	95
Nabiyeva Zilola Saydulla qizi	
XORAZM VILOYATIDA HUDUDIIY IQTISODIY BARQARORLIKNI TA'MINLASH YO'LLARI	101
Avazbek Xalbekov	
IMPLEMENTATION OF PARETO ANALYSIS, SENSITIVITY ANALYSIS AND CVP MODELING TOOLS AT SATURN METAL LLC	108
Musaeva Shoirazimovna	
YOG'-MOY KORXONALARINING TA'MINOT ZANJIRINI TAKOMILLASHTIRISHDA SCOR (SUPPLY CHAIN OPERATIONS REFERENCE) MODELIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI	116
Yuldashev Abduraxim Abduraximovich	
ИНСТИТУЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПРИЗНАНИЯ РЕЗУЛЬТАТОВ НЕФОРМАЛЬНОГО И ИНФОРМАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ.....	122
Анвар Аллаберганов	
RAQAMLI MOLIYAVIY XIZMATLARNING YASHIL INNOVATSIYALARNI RIVOJLANTIRISHDAGI ROLI.....	128
Allanazarova B.K.	
BIOIQTISODIYOT-BARQAROR RIVOJLANISHNING STRATEGIK YO'NALISHLARIDAN BIRI.....	135
Azimova Muxlisa Alisherbekovna	
KICHIK BIZNES TIZIMINING SINERGETIKEKONOMETRIK MODELINI ISHLAB CHIQISH VA UNING PARAMETRLARINI BAHOLASH.....	139
Atamuratova Gulrux Muzafarovna	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SUG'URTA BOZORINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	145
Xoltoyev Mirusmon Mirxamit o'g'li	
KIMYO SANOATI KORXONALARINING DIVERSIFIKATSIYALASHUV DARAJASINI NORMALLASHTIRILGAN ENTROPIYA INDEKSI ASOSIDA BAHOLASH.....	149
Razikov Otabek Rustamovich	
O'ZBEKISTONDA TURIZM INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARI VA YO'NALISHLARI.....	157
Matkabulova Dilorom Xalilullayevna	
MINTAQA RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI ASOSIY KO'RSATKICHLARNI TAHLIL QILISH VA BAHOLASH. (Xorazm viloyati misolida)	165
Bekjanov Dilmurod Yuldashevich	
Narmetova Dilafruz Azamatovna	
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ НЕФТЕГАЗОВОЙ ОТРАСЛИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ ВНЕДРЕНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ.....	170
Ахмедова Шахноза Козим кизи	
KREDITLASH VA MIKROQARZ TIZIMINING RIVOJLANISH TENDENSIYALARI TAHLILI	175
Elbekov Jasur Ergash o'g'li	
O'ZBEKISTONDA AHOLINING UZOQ MUDDATLI FOYDALANILADIGAN TOVARLAR BILAN TA'MINLANISH DARAJASINI MODELASHTIRISH VA PROGNOZLASH	181
Sharipova Bibijon Baxtiyorovna	

ВНЕДРЕНИЕ ЦВЕТОВОЙ СИСТЕМЫ ПАКЕТОВ ДЛЯ РАЗДЕЛЬНОГО СБОРА ТВЁРДЫХ БЫТОВЫХ ОТХОДОВ В Г. ТАШКЕНТЕ: АДАПТАЦИЯ КОРЕЙСКОЙ МОДЕЛИ НА УРОВНЕ ДОМОХОЗЯЙСТВ	189
Джусупов Кубанычбек	
ATMOSFERA HAVOSINI MUHOFAZA QILISHNING HUQUQIY MECHANIZMLARI: ZAMONAVIY YONDASHUV VA INNOVATSION YECHIMLAR.....	196
Shamuratov Shahzod Janibek o'g'li	
SHAHARSOZLIKDA BARQAROR RIVOJLANISH KONSEPSIYASINI JORIY ETISH	200
Eshov Sherko'zi Asatulloyevich	
THE ROLE OF TAXES IN THE FORMATION OF LOCAL BUDGET REVENUES	205
Kimsanbaeva Maftuna Bakhodirovna	
DETERMINANTS OF STAKEHOLDER SATISFACTION WITH CUSTOMS CLEARANCE IN UZBEKISTAN: AN EMPIRICAL ANALYSIS	209
Khanifakhon Solikhova	
BANDLIKNI TA'MINLASHNING INNOVATSION YO'NALISHLARI (Xorazm viloyati misolida).....	213
Z. Sh. Matniyozova	
JIZZAX VILOYATI QURILISH MATERIALLARI SANOATIDA IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI BAHOLASH VA ISHLAB CHIQRISH HAJMINI PROGNOZLASH	218
Umirova Gulmira Shodiboy qizi	
ИННОВАЦИОННЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ НИЗКОУГЛЕРОДНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ В ЭКОНОМИКЕ УЗБЕКИСТАНА.....	224
Расулкулов Жамшидбек Акрамкулович	
KORPORATIV BARQARORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA EKOLOGIK JAVOBGARLIKNING O'RNI VA AHAMIYATI.....	233
Komilova Guli Bagandik qizi	
THE ROLE OF DIGITAL INFRASTRUCTURE IN PROMOTING GREEN ECONOMIC GROWTH: EVIDENCE FROM CENTRAL ASIAN ECONOMIES.....	238
Eshboyev Mirjalol Baxrom o'g'li	
Ozatbekova Ozodaxon Nodirbek qizi	
ПОСЛЕДОВАТЕЛЬНОЕ ИНТЕРВАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ СРЕДНЕГО ЗНАЧЕНИЯ РАСПРЕДЕЛЕНИЯ, ПРИТЯГИВАЮЩЕГОСЯ К УСТОЙЧИВОМУ РАСПРЕДЕЛЕНИЮ.....	250
Турсунов Гафур Таирович	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY HISOBOTI MUSTAQIL AUDITINING MOHIYATI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI: BANK FAOLIYATIGA XOS RISK OMILLARINI TASNIFLASH.....	259
Ibragimov Nodirbek Baxodir o'g'li	
DEMOKRATIK TANLOV VA PROGRESSIV SOLIQQA TORTISHNING BARQARORLIGI	266
Malika Sharipova Maxmudjon qizi	
O'ZBEKISTON SHAROITIDA YASHIL ENERGETIKA MANBALARINI UTILIZATSIYA QILISHNING HUQUQIY ASOSLARI.....	273
Ibadov Shoxrux Axmatilloevich	
EKONOMETRIK MODELASHTIRISH ASOSIDA TEMIR YO'L TRANSPORTI IQTISODIY FAOLIYATINI PROGNOZLASH: 2030-YILGACHA SSENARIY TAHLILI.....	277
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich	
TO'QIMACHILIK MAHSULOTLARI KORXONALARINING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDA MARKETING DASTURINING O'RNI.....	283
Musayeva Shoira Azimovna	
O'ZBEKISTONDA ISH BERUVCHINING FUQAROLIK JAVOBGARLIGINI MAJBURIY SUG'URTA QILISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH	289
Karimberdiyeva Dilrabo Rasulovna	

O'ZBEKISTONDA ISH BERUVCHINING FUQAROLIK JAVOBGARLIGINI MAJBURIY SUG'URTA QILISH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH

Karimberdiyeva Dilrabo Rasulovna

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi magistranti

E-mail: Dilya7543101@mail.ru

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekistonda ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish amaliyotining iqtisodiy, huquqiy va institutsional jihatlarini tadqiq etilgan. Tadqiqotda normativ-huquqiy tahlil, tizimli va qiyosiy tahlil, statistik guruhlash hamda dinamik taqqoslash usullaridan foydalanilgan. Tahlil natijalariga ko'ra, 2024–2025-yillarda ish beruvchining fuqarolik javobgarligi va unga bog'liq annuitet sug'urtasi bo'yicha jami sug'urta mukofotlari 296,7 mlrd so'mdan 351,5 mlrd so'mga, sug'urta to'lovlari esa 145,3 mlrd so'mdan 155,7 mlrd so'mga oshgan. Shu bilan birga, zarar koeffitsiyenti 49,0 foizdan 44,3 foizgacha pasaygan. Tadqiqotda amaldagi tarif tizimi ish beruvchining individual zararlar tarixi, mehnat xavfsizligi holati va preventiv investitsiyalarini yetarli darajada hisobga olmasligi aniqlangan. Sug'urta tariflariga bonus-malus mexanizmini joriy etish, davlat organlari va sug'urta tashkilotlarining axborot tizimlarini integratsiya qilish, sug'urta qoplamasining ijtimoiy yetarilishini oshirish hamda sug'urtalovchilarning preventiv funksiyasini kuchaytirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: ish beruvchining fuqarolik javobgarligi, majburiy sug'urta, mehnatni muhofaza qilish, kasbiy tavakkalchilik, sug'urta mukofoti, sug'urta to'voni, zarar koeffitsiyenti, annuitet sug'urtasi, bonus-malus tizimi, raqamlashtirish.

Аннотация. В статье исследованы экономические, правовые и институциональные аспекты практики обязательного страхования гражданской ответственности работодателя в Узбекистане. В исследовании использованы методы нормативно-правового анализа, системного и сравнительного анализа, статистической группировки и динамического сопоставления. По результатам анализа установлено, что в 2024–2025 годах общий объем страховых премий по обязательному страхованию гражданской ответственности работодателя и связанному с ним аннуитетному страхованию увеличился с 296,7 млрд до 351,5 млрд сумов, а объем страховых выплат — с 145,3 млрд до 155,7 млрд сумов. При этом коэффициент убыточности снизился с 49,0 % до 44,3 %. Исследование показало, что действующая тарифная система недостаточно учитывает индивидуальную историю убытков работодателя, состояние охраны труда и объем превентивных инвестиций. Разработаны предложения по внедрению механизма бонус-малус в систему страховых тарифов, интеграции информационных систем государственных органов и страховых организаций, повышению социальной достаточности страхового покрытия и усилению превентивной функции страховщиков.

Ключевые слова: гражданская ответственность работодателя, обязательное страхование, охрана труда, профессиональный риск, страховая премия, страховое возмещение, коэффициент убыточности, аннуитетное страхование, система бонус-малус, цифровизация.

Abstract. This article examines the economic, legal, and institutional aspects of compulsory employers' liability insurance in Uzbekistan. The study employs normative legal analysis, systemic and comparative analysis, statistical grouping, and dynamic comparison methods. The findings indicate that during 2024–2025, total insurance premiums for compulsory employers' liability insurance and related annuity insurance increased from UZS 296.7 billion to UZS 351.5 billion, while insurance claims rose from UZS 145.3 billion to UZS 155.7 billion. At the same time, the loss ratio declined from 49.0% to 44.3%. The research demonstrates that the current tariff system does not sufficiently account for the employer's individual claims history, occupational safety conditions, and preventive investments. The study proposes the introduction of a bonus-malus mechanism into insurance tariffs, integration of information systems between public authorities and insurance companies, enhancement of the social adequacy of insurance coverage, and strengthening of the preventive function of insurers.

Keywords: employers' liability, compulsory insurance, occupational safety, occupational risk, insurance premium, insurance indemnity, loss ratio, annuity insurance, bonus-malus system, digitalization.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, xususiyl sektorning rolini kuchaytirish, yangi ishlab chiqarish quvvatlarini tashkil etish hamda aholi bandligini oshirishga qaratilgan tarkibiy islohotlar mehnat munosabatlarining ko'lami va murakkabligini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Sanoat, qurilish, transport, energetika, qishloq xo'jaligi va xizmat ko'rsatish sohalarida ishlab chiqarish jarayonlarining jadallashuvi bir tomondan iqtisodiy o'sish va yangi ish o'rinlari yaratilishini ta'minlasa, ikkinchi tomondan, xodimlarning hayoti va sog'lig'iga zarar yetkazishi mumkin bo'lgan kasbiyl tavakkalchiliklarni kuchaytiradi. Shu sababli xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklarining oldini olish, shuningdek, ular yuz bergan taqdirda xodimlarga yetkazilgan zararining o'z vaqtida va to'liq qoplanishini ta'minlash davlat ijtimoiyl-iqtisodiy siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Mehnat faoliyati bilan bog'liq holda xodimning hayoti yoki sog'lig'iga zarar yetkazilishi nafaqat ijtimoiyl-huquqiy, balki muhim iqtisodiy oqibatlarini ham yuzaga keltiradi. Xodimning mehnat qobiliyatini vaqtincha yoki doimiy yo'qotishi uning daromadlari kamayishiga, oila a'zolarining moddiy ta'minoti yomonlashishiga, tibbiyl va reabilitatsiya xarajatlari ortishiga hamda ayrim hollarda davlatning ijtimoiyl himoya tizimiga qo'shimcha moliyaviyl yuk tushishiga sabab bo'ladi. Ish beruvchi uchun esa bunday hodisalar zararlarni qoplash, ishlab chiqarish jarayonining uzilishi, mehnat unumdorligining pasayishi, malakali kadrlarning yo'qotilishi va ishchanlik obro'sining zaiflashishi bilan bog'liq qo'shimcha xarajatlarni keltirib chiqaradi. Mazkur holatlar mehnat tavakkalchiliklarini faqat korxonaning ichki resurslari hisobidan boshqarish yetarli emasligini va ular uchun barqaror sug'urta himoyasini shakllantirish zarurligini ko'rsatadi.

Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiyl sug'urta qilish xodimning o'z mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda hayoti yoki sog'lig'iga zarar yetkazilgan taqdirda ish beruvchining ushbu zararni qoplash majburiyatini sug'urta mexanizmi orqali moliyaviyl ta'minlashga xizmat qiladi. Mazkur sug'urta turi zarar oqibatlarini ish beruvchi va sug'urta tashkiloti o'rtasida taqsimlash, jabrlangan xodim yoki uning naf oluvchilariga kafolatlangan kompensatsiya berish hamda ish beruvchining moliyaviyl barqarorligini saqlash imkonini yaratadi. Shu jihatdan u xodimlarning ijtimoiyl himoyasini ta'minlovchi, ish beruvchining mulkiyl manfaatlarini himoya qiluvchi va mehnat munosabatlarida iqtisodiy javobgarlikni institutsional jihatdan mustahkamlovchi kompleks moliyaviyl vosita hisoblanadi.

O'zbekistonda mazkur sug'urta turining huquqiy asoslari, eng avvalo, "Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiyl sug'urta qilish to'g'risida"gi O'RB-210-son Qonun bilan belgilangan. Ushbu Qonun ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiyl sug'urta qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solib, sug'urta subyektlarining huquq va majburiyatlari, sug'urta shartnomasini tuzish, sug'urta hodisasini aniqlash hamda sug'urta tovonini to'lashning umumiy huquqiy asoslarini shakllantirgan (O'zbekiston Respublikasi, 2009a). Vazirlar Mahkamasining 2009-yil 24-iyundagi 177-son qarori bilan esa majburiyl sug'urta qilish qoidalari, sug'urta summasi va mukofotini aniqlash tartibi, tariflarning bazaviyl stavkasi, sug'urta hodisasi yuz berganda taqdim etiladigan hujjatlar hamda to'lovlarni amalga oshirish mexanizmlari tasdiqlangan.

Mazkur sug'urta mexanizmi O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi hamda "Mehnatni muhofaza qilish to'g'risida"gi Qonunda belgilangan xavfsiz mehnat sharoitlarini yaratish va xodimlarning hayoti hamda sog'lig'ini himoya qilishga doir ish beruvchi majburiyatlari bilan uzviyl bog'liqdir. Mehnat qonunchiligiga muvofiq, ish beruvchi ishlab chiqarish jarayonida xavfsizlik talablariga rioya etilishi, xodimlarning mehnatni muhofaza qilish bo'yicha o'qitilishi, zarur himoya vositalari bilan ta'minlanishi va mehnat faoliyati bilan bog'liq jarohatlanishlarning oldini olish uchun javobgardir (O'zbekiston Respublikasi, 2016; O'zbekiston Respublikasi, 2022). Biroq majburiyl sug'urta ish beruvchining profilaktik majburiyatlari almashtirmaydi. Aksincha, u mehnatni muhofaza qilish tizimining zarar yuz berishining oldini olishga qaratilgan preventiv choralarini hodisa sodir bo'lganidan keyingi moliyaviyl kompensatsiya mexanizmi bilan to'ldiradi.

O'zbekistonda ushbu sug'urta turini qo'llash amaliyoti shakllangan bo'lsa-da, bozor munosabatlarining chuqurlashuvi, yangi faoliyat turlarining paydo bo'lishi, norasmiyl bandlik, ish beruvchilarning tavakkalchilik darajasidagi farqlar hamda mehnat munosabatlarining raqamli shakllarga o'tishi amaldagi mexanizمنى muntazam ravishda takomillashtirib borishni talab etmoqda. Xususan, sug'urta tariflarining ish beruvchining haqiqiy kasbiyl tavakkalchilik darajasiga muvofiqligi, sug'urta qoplamasining yetariligi, sug'urta hodisalarini tezkor aniqlash, zarar miqdorini xolis baholash, manfaatdor davlat organlari o'rtasidagi axborot almashinuvi va sug'urta to'lovlari raqamlashtirish masalalari alohida ilmiyl-amaliyl ahamiyat kasb etadi. Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 15-iyuldagi 443-son qarori bilan sug'urta tariflari koeffitsiyentlarining ish beruvchilar faoliyati turlari bo'yicha qayta belgilanishi mavjud tizimni zamonaviyl tavakkalchiliklarga moslashtirish borasida muhim institutsional qadam bo'ldi.

Shu bilan birga, amaldagi tarif tizimida korxonaning individual zarar ko'rsatkichi, mehnat xavfsizligi holati, ilgari sodir bo'lgan sug'urta hodisalari soni, xodimlarni kasbiyl tayyorlash sifati va zamonaviyl xavfsizlik texnologiyalaridan foydalanish darajasining yetarlicha hisobga olinmasligi sug'urtaning rag'batlantiruvchi

funksiyasini cheklashi mumkin. Barcha ish beruvchilar uchun faqat faoliyat turi asosida tarif belgilash tavakkalchiligi turlicha bo'lgan korxonalar o'rtasida iqtisodiy differensiatsiyani to'liq ta'minlamaydi. Natijada mehnat xavfsizligiga investitsiya kiritgan korxona bilan xavfsizlik talablariga yetarli darajada rioya etmaydigan korxona o'rtasidagi sug'urta xarajatlari farqi real tavakkalchilik darajasiga mutanosib bo'lmasligi ehtimoli yuzaga keladi.

Sug'urta xizmatlari bozorini jadal raqamlashtirish, majburiy sug'urta turlari bo'yicha yagona axborot tizimini rivojlantirish va davlat organlarining ma'lumotlar bazalari o'rtasida elektron axborot almashinuvini tashkil etish ushbu muammolarni bartaraf etishning muhim yo'nalishlaridan biridir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 1-martdagi PQ-108-son qarorida sug'urta xizmatlarining sifati va ommabopligini oshirish, sug'urta jarayonlarini raqamlashtirish hamda majburiy sug'urta turlari bo'yicha axborot tizimlarini integratsiya qilish vazifalarining belgilanishi ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish tizimini ham yangi institutsional bosqichga olib chiqish uchun huquqiy zamin yaratdi.

Mazkur maqolaning ilmiy muammosi ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilishning mavjud huquqiy va iqtisodiy mexanizmlari bilan mehnat bozorida shakllanayotgan zamonaviy kasbiy tavakkalchiliklar o'rtasidagi nomuvofiqliklarni aniqlashdan iborat. Tadqiqotning maqsadi O'zbekistonda ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish amaliyotining amaldagi holatini baholash, uning institutsional va iqtisodiy muammolarini tizimlashtirish hamda sug'urta tariflarini tavakkalchilikka asoslangan holda differensiallashtirish, elektron ma'lumotlar almashinuvini kengaytirish, sug'urta qoplamasining ijtimoiy samaradorligini oshirish va mehnat xavfsizligini rag'batlantiruvchi iqtisodiy mexanizmlarni joriy etishga qaratilgan ilmiy takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish huquq, iqtisodiyot va ijtimoiy himoya kesishmasidagi kompleks masaladir. U nafaqat zararni qoplash, balki xodim daromadini himoya qilish, tavakkalchiliklarni taqsimlash va xavfsiz mehnatni rag'batlantirish vazifasini bajaradi.

Milliy adabiyotlarda S.D. Matkarimova bu sug'urtani sudsiz kompensatsiya olish vositasi sifatida ko'rsatadi, ammo iqtisodiy jihatlar yetarli darajada ochib berilmagan. Sh. Xamraqulov shartnomaning huquqiy asoslarini yoritadi, lekin amaliy samaradorligi baholanmagan. Sh.G. Jabbarova mehnatni muhofaza qilishni kompleks tizim sifatida ko'rib, sug'urtani uning tarkibiy qismi deb baholaydi. G.K. Abdurahmonova esa uni munosib mehnatni ta'minlovchi institut sifatida talqin qiladi. N. Karimxo'jayev xavfsizlik choralarining ahamiyatini ta'kidlab, sug'urta preventiv rol o'ynashi kerakligini ko'rsatadi.

Xorijiy tadqiqotlarda iqtisodiy yondashuv ustun. M.G. Faure majburiy sug'urtani to'lovga qobiliyatsizlik va tavakkalchilik bilan izohlaydi, lekin axloqiy tavakkalchilik xavfini ham qayd etadi. R. Lewis sug'urta tizimining nizolarni hal etishdagi rolini ko'rsatadi. J.W. Ruser tariflarni zararlar tarixiga bog'lash samarali ekanini, ammo ularni yashirish xavfi mavjudligini ta'kidlaydi. A.B. Krueger sug'urta tizimi xodim va ish beruvchi xulq-atvoriga ta'sir qilishini ko'rsatadi. N.J. Philipsen sug'urtalovchilarning monitoring va preventiv rolini ta'kidlaydi.

Milliy tadqiqotlarda huquqiy jihatlar, xorijiy tadqiqotlarda esa iqtisodiy samaradorlik va xulq-atvorga ko'proq e'tibor qaratiladi. O'zbekistonda esa sug'urtaning iqtisodiy samaradorligi, tariflari, qoplama darajasi va profilaktik ta'siri yetarli darajada o'rganilmagan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda O'zbekistonda ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish amaliyotining iqtisodiy, huquqiy va institutsional jihatlarini kompleks baholashga asoslangan tizimli yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot obyekti sifatida ish beruvchining xodimning hayoti yoki sog'lig'iga yetkazilgan zararni qoplash bilan bog'liq majburiy sug'urta munosabatlari, tadqiqot predmeti sifatida esa ushbu sug'urta turining tarif mexanizmlari, sug'urta qoplamasi, huquqiy tartibga solish vositalari va amaliy samaradorligini oshirish yo'nalishlari belgilandi.

Tadqiqot jarayonida normativ-huquqiy tahlil, tizimli va qiyosiy tahlil, statistik guruhlash, dinamik taqqoslash, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanildi. Normativ-huquqiy tahlil orqali ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish, mehnatni muhofaza qilish va xodimlarga yetkazilgan zararni qoplash sohasidagi amaldagi qonunchilik hujjatlari o'rganildi. Tizimli yondashuv asosida davlat organlari, ish beruvchilar, sug'urta tashkilotlari va xodimlar o'rtasidagi iqtisodiy-huquqiy munosabatlarning o'zaro bog'liqligi baholandi.

Empirik tahlilda O'zbekiston sug'urta bozori, majburiy sug'urta mukofotlari va to'lovlari, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar hamda mehnat xavfsizligiga oid rasmiy statistik ma'lumotlardan foydalanildi. Ko'rsatkichlar dinamikasi va tarkibiy o'zgarishlari aniqlanib, ular asosida sug'urta qamrovi, zarar koeffitsiyenti, tariflarning

kasbiy tavakkalchilik darajasiga mosligi va sug'urta to'lovlarning ijtimoiy yetarliligi baholandi. Qiyosiy tahlil doirasida O'zbekiston amaliyoti xorijiy mamlakatlarda qo'llaniladigan tavakkalchilikka asoslangan tariflash, zararlar tarixini hisobga olish va preventiv sug'urta mexanizmlari bilan solishtirildi.

Tadqiqot natijalarining ishonchligini ta'minlash maqsadida faqat rasmiy normativ-huquqiy hujjatlar, vakolatli davlat organlarining statistik ma'lumotlari va ilmiy nashrlarda e'lon qilingan tadqiqotlardan foydalanildi. Olingan natijalar asosida majburiy sug'urta tariflarini ish beruvchining real kasbiy tavakkalchiligi bilan bog'lash, raqamli axborot almashinuvini kengaytirish va sug'urta mexanizmining mehnat xavfsizligini rag'batlantiruvchi funksiyasini kuchaytirishga doir takliflar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish tizimi xodimning mehnat vazifalarini bajarishi bilan bog'liq holda hayoti yoki sog'lig'iga zarar yetkazilgan taqdirda kompensatsiya to'lanishini moliyaviy jihatdan kafolatlashga qaratilgan. Amaldagi mexanizmida sug'urta summasi ish beruvchi xodimlarining bir yillik ish haqi fondi asosida, sug'urta mukofoti esa ushbu sug'urta summasini belgilangan tarif stavkasi va faoliyat turining kasbiy xavflilik koeffitsiyentiga ko'paytirish orqali aniqlanadi. Bunday yondashuv sug'urta javobgarligi miqdorini korxonaning mehnat resurslari va ish haqi fondi bilan bog'lash imkonini beradi. Biroq ish haqi fondi kasbiy tavakkalchilikning faqat moliyaviy ekspozitsiyasini ifodalaydi; u korxonada sodir bo'lgan avvalgi baxtsiz hodisalar, mehnat xavfsizligiga yo'naltirilgan investitsiyalar, xavfsizlik auditi natijalari va individual zararlar tarixini to'liq aks ettirmaydi (O'zbekiston Respublikasi, 2009).

O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda mamlakat sug'urta bozorida jami sug'urta mukofotlari 13 463,5 mlrd so'mni tashkil etib, 2024-yildagi 9 770,1 mlrd so'mga nisbatan 37,8 foizga oshgan. Sug'urta to'lovlari esa 2 204,5 mlrd so'mdan 2 985,5 mlrd so'mga yoki 35,4 foizga ko'paygan. Shu davrda majburiy sug'urta turlari bo'yicha mukofotlar 712,9 mlrd so'mdan 959,1 mlrd so'mga oshgan bo'lsa-da, ularning umumiy sug'urta mukofotlaridagi ulushi qariyb 7 foiz darajasida saqlanib qolgan. Majburiy sug'urta to'lovlari 373,3 mlrd so'mdan 405,3 mlrd so'mga, ya'ni atigi 8,6 foizga oshgan. Natijada majburiy sug'urta to'lovlarning bozor jami to'lovlaridagi ulushi 2024-yildagi 16,9 foizdan 2025-yilda 13,6 foizgacha kamaygan (Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, 2026) (1-jadval).

1-jadval

O'zbekistonda ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish segmentining asosiy ko'rsatkichlari

Ko'rsatkich	O'lchov birligi	2024-yil	2025-yil	O'zgarish
Sug'urta bozori bo'yicha jami mukofotlar	mlrd so'm	9 770,1	13 463,5	+37,8%
Sug'urta bozori bo'yicha jami to'lovlar	mlrd so'm	2 204,5	2 985,5	+35,4%
Majburiy sug'urta mukofotlari	mlrd so'm	712,9	959,1	+34,5%
Majburiy sug'urta to'lovlari	mlrd so'm	373,3	405,3	+8,6%
Ish beruvchi javobgarligi sug'urtasi bo'yicha mukofotlar	mlrd so'm	248,6	285,9	+15,0%
Ish beruvchi javobgarligi sug'urtasi bo'yicha to'lovlar	mlrd so'm	130,6	135,4	+3,7%
Ish beruvchi javobgarligi sug'urtasi zarar koeffitsiyenti	foiz	52,5	47,4	-5,2 foiz band
Annuitet sug'urtasi bo'yicha mukofotlar	mlrd so'm	48,2	65,6	+36,3%
Annuitet sug'urtasi bo'yicha to'lovlar	mlrd so'm	14,7	20,3	+38,3%
Ish beruvchi javobgarligi va annuitet sug'urtasi bo'yicha jami mukofotlar	mlrd so'm	296,7	351,5	+18,5%
Ish beruvchi javobgarligi va annuitet sug'urtasi bo'yicha jami to'lovlar	mlrd so'm	145,3	155,7	+7,2%
Birlashtirilgan zarar koeffitsiyenti	foiz	49,0	44,3	-4,7 foiz band
Amalda bo'lgan ish beruvchi javobgarligi sug'urtasi shartnomalari	dona	36 561	51 144	+39,9%
Yangi tuzilgan ish beruvchi javobgarligi sug'urtasi shartnomalari	dona	40 326	51 046	+26,6%
Amalda bo'lgan annuitet shartnomalari	dona	853	1 207	+41,5%

Manba: O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi (Istiqbolli loyihalar milliy agentligi, 2026).

Jadval ma'lumotlari ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish segmentida ekstensiv kengayish kuzatilayotganini ko'rsatadi. Xususan, amalda bo'lgan shartnomalar sonining 36 561 tadan 51 144 tagacha yoki 39,9 foizga oshishi sug'urta himoyasiga jalb etilgan ish beruvchilar soni ko'payganini anglatadi.

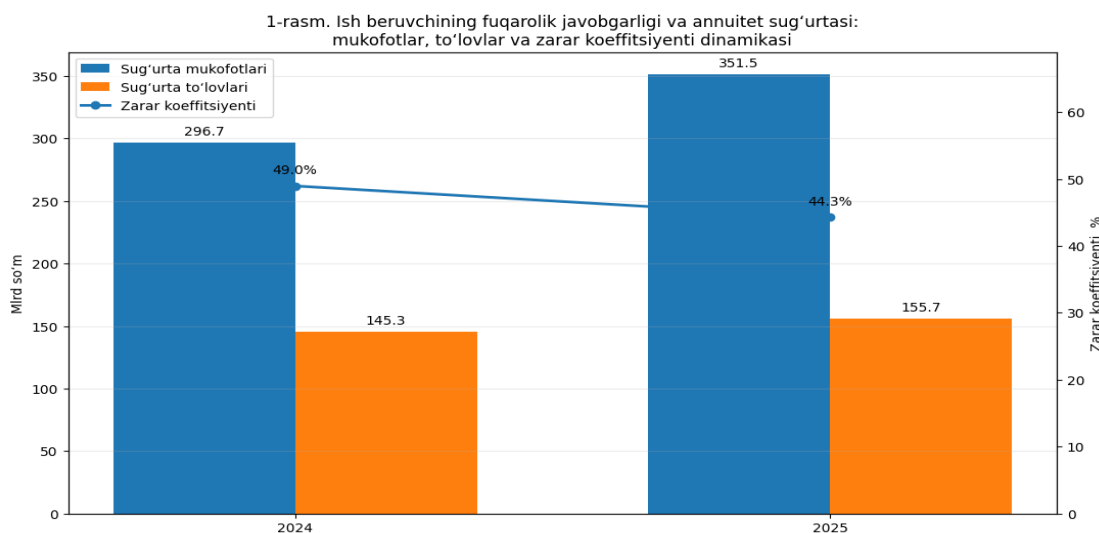

Yangi tuzilgan shartnomalar soni ham 26,6 foizga oshib, 51 046 tani tashkil etgan. Biroq ushbu ko'rsatkichlarning o'zi majburiy sug'urtaning milliy mehnat bozoridagi haqiqiy qamrov darajasini to'liq aniqlash imkonini bermaydi. Buning uchun sug'urta polislarining yagona reyestrini xodim yollagan barcha yuridik va jismoniy shaxslar, mehnat shartnomalari hamda soliq hisobotlari bazalari bilan solishtirish talab etiladi.

Tahlil qilinayotgan sug'urta turi bo'yicha mukofotlar 15 foizga oshganiga qaramay, ushbu o'sish sug'urta bozorining umumiy 37,8 foizlik o'sish sur'atidan 22,8 foiz bandga past bo'lgan. Natijada ish beruvchining fuqarolik javobgarligi sug'urtasi mukofotlarining jami sug'urta bozoridagi ulushi 2024-yildagi 2,54 foizdan 2025-yilda 2,12 foizgacha kamaygan. Annuitet sug'urtasi bilan birgalikda hisoblanganda ham segmentning umumiy bozor mukofotlaridagi ulushi 3,04 foizdan 2,61 foizgacha pasaygan. Bu holat segment hajmining mutlaq o'sishi uning sug'urta bozoridagi nisbiy mavqeyi mustahkamlanganini anglatmasligini ko'rsatadi.

Ish beruvchining fuqarolik javobgarligi va annuitet sug'urtasi bo'yicha jami mukofotlar 2024-yildagi 296,7 mlrd so'mdan 2025-yilda 351,5 mlrd so'mga yetib, 18,5 foizga oshgan. To'lovlar esa 145,3 mlrd so'mdan 155,7 mlrd so'mga yoki 7,2 foizga ko'paygan. Natijada to'lovlarning mukofotlarga nisbati sifatida hisoblangan zarar koeffitsiyenti 49,0 foizdan 44,3 foizgacha pasaygan.

Zarar koeffitsiyentining 4,7 foiz bandga kamayishi sug'urta mukofotlari bazasi to'lovlarga nisbatan tezroq kengayganini ko'rsatadi. Mazkur natija sug'urtalovchilarning joriy moliyaviy barqarorligi nuqtayi nazaridan ijobiy baholanishi mumkin. Biroq zarar koeffitsiyentining pasayishini ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar kamayganligi yoki mehnat xavfsizligi yaxshilanganligining bevosita isboti sifatida talqin qilish metodologik jihatdan to'g'ri bo'lmaydi. Bunday xulosaga kelish uchun sug'urta hodisalari soni, ularning og'irlik darajasi, har bir hodisa bo'yicha o'rtacha to'lov, rad etilgan da'volar, kasb kasalliklari va jarohatlangan xodimlarning mehnatga qaytish muddati to'g'risidagi ma'lumotlar talab etiladi (1-rasm).

Manba: O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

1-rasm. Ish beruvchining fuqarolik javobgarligi va annuitet sug'urtasi bo'yicha mukofotlar, to'lovlar hamda zarar koeffitsiyenti dinamikasi

Manba: O'zbekiston Respublikasi Istiqbolli loyihalar milliy agentligi ma'lumotlari asosida muallif hisob-kitobi.

Ish beruvchining fuqarolik javobgarligi sug'urtasi bo'yicha zarar koeffitsiyenti 2024-yildagi 52,5 foizdan 2025-yilda 47,4 foizgacha pasaygan. Annuitet sug'urtasi bo'yicha ushbu ko'rsatkich, aksincha, 30,5 foizdan 30,9 foizgacha biroz oshgan. Annuitet to'lovlarning 38,3 foizlik o'sishi ushbu majburiyatlarning uzoq muddatli xususiyatini, xodimning mehnat qobiliyati turg'un yo'qotilganda yoki boquvchi vafot etganda kompensatsiya majburiyatlari bir necha yil davom etishini ko'rsatadi. Shu sababli annuitet portfelining barqarorligini baholashda faqat joriy yil mukofotlari va to'lovlari emas, balki kelgusidagi to'lovlar oqimining diskontlangan qiymati, umr davomiyligi va inflyatsiya omillarini ham hisobga olish zarur.

2025-yil 15-iyuldagi 443-son qaror bilan sug'urta tariflari koeffitsiyentlarining ish beruvchi faoliyati turlari va kasbiy tavakkalchilik toifalari bo'yicha qayta belgilanishi milliy tarif tizimini iqtisodiy faoliyatning yangilangan tasnifiga moslashtirishga xizmat qildi. Qarorda sug'urta mukofotining eng kam miqdorini bazaviy hisoblash miqdorining 0,25 baravari etib belgilash, kasb kasalligini sug'urta hodisasi bilan bog'liq jarayonlarda aniqroq

hisobga olish, nogironlik darajasi qayta ko'rib chiqilganda qo'shimcha zararni qoplash hamda muddatsiz annuitet majburiyatlarini hisoblashda hudud bo'yicha o'rtacha umr davomiyligi ko'rsatkichidan foydalanish nazarda tutilgan (O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi, 2025).

Mazkur o'zgarishlar sug'urta qoplamasining huquqiy aniqligini kuchaytirgan bo'lsa-da, tariflar asosan iqtisodiy faoliyat turi bo'yicha guruhlangan kasbiy tavakkalchilik koeffitsiyentlariga tayanadi. Bu esa bir xil tarmoqda faoliyat yurituvchi, biroq mehnat xavfsizligi holati, ishlab chiqarish texnologiyasi va zararlar tarixi keskin farq qiladigan korxonalarga bir xil yoki bir-biriga yaqin tarif qo'llanilishiga olib kelishi mumkin. Natijada mehnat xavfsizligiga muntazam investitsiya kiritayotgan ish beruvchi bilan xavfsizlik talablarini minimal darajada bajarayotgan ish beruvchi o'rtasidagi individual tavakkalchilik farqi sug'urta mukofotida yetarli darajada aks etmaydi.

Xalqaro mehnat tashkilotining so'nggi global baholashlariga ko'ra, mehnat faoliyati bilan bog'liq omillar oqibatida dunyoda yiliga qariyb 2,93 million kishi vafot etadi va 395 million xodim o'limga olib kelmaydigan ishlab chiqarish jarohatini oladi. Mehnat bilan bog'liq o'limlarning qariyb 2,6 millioni yoki 89 foizi kasb kasalliklari hissasiga, 330 mingga yaqini esa ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar hissasiga to'g'ri keladi (ILO, 2023; ILO, 2025). Ushbu nisbat ish beruvchi javobgarligi sug'urtasi faqat ko'zga ko'rinadigan baxtsiz hodisalarga emas, balki uzoq davr davomida shakllanadigan kasb kasalliklari, reabilitatsiya xarajatlari va doimiy mehnat qobiliyati yo'qotilishiga ham yo'naltirilishi zarurligini ko'rsatadi.

Xalqaro mehnat tashkilotining 2025-yilda O'zbekistonda o'tkazilgan tadbirlarida ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklarini qayd etish hamda ular haqida xabar berish tizimini takomillashtirish masalasiga alohida e'tibor qaratilgani ham ushbu yo'nalishdagi institutsional muammolar mavjudligini ko'rsatadi (ILO, 2025). Sug'urta tizimining samaradorligi sug'urta hodisalari to'liq va o'z vaqtida ro'yxatga olinishi bilan bevosita bog'liq. Hodisalarni yashirish, norasmiy bandlik yoki xodim bilan mehnat shartnomasi tuzilmaganligi sug'urta qamrovini sun'iy ravishda pasaytirib, jabrlangan shaxsning kompensatsiya olish imkoniyatini cheklaydi.

O'tkazilgan tahlil asosida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish tizimining asosiy natijasi sifatida sug'urta shartnomalari, mukofotlar va annuitet majburiyatlarining o'sishi qayd etildi. Shu bilan birga, segmentning umumiy sug'urta bozoridagi nisbiy ulushi kamaygan, mukofotlar o'sishi umumiy bozor sur'atidan ortda qolgan va tariflash mexanizmi hali korxonaning individual zararlar tarixi bilan to'liq bog'lanmagan.

Amaldagi tarmoq koeffitsiyentlari bilan bir qatorda korxonaning so'nggi uch-besh yillik zararlar tarixi, baxtsiz hodisalar chastotasi va og'irligi, mehnat sharoitlarini attestatsiyadan o'tkazish natijalari, xodimlarni xavfsizlik bo'yicha o'qitish darajasi hamda himoya texnologiyalariga kiritilgan investitsiyalarni hisobga oluvchi bonus-malus tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Bunda past zarar ko'rsatkichiga ega ish beruvchilarga tarif chegirmasi, takroriy va og'ir hodisalar kuzatilgan korxonalarga esa oshiruvchi koeffitsiyent qo'llanilishi sug'urtaning kompensatsion funksiyasini preventiv iqtisodiy rag'bat bilan to'ldiradi.

Ish beruvchilar, mehnat shartnomalari, soliq hisobotlari, tibbiy-ijtimoiy ekspertiza, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va sug'urta polislariga oid ma'lumotlarni yagona raqamli platformada integratsiya qilish talab etiladi. Bunday tizim sug'urtalanmagan ish beruvchilarni avtomatik aniqlash, zararlarini tezkor baholash, takroriy da'volarni nazorat qilish va tarmoqlar kesimida kasbiy tavakkalchilikning aktuariy xaritasini shakllantirish imkonini beradi. Natijada majburiy sug'urta tizimi faqat zarar yuz berganidan keyingi to'lov vositasi emas, balki ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va kasb kasalliklarini kamaytirishga xizmat qiluvchi faol iqtisodiy boshqaruv mexanizmiga aylanishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tadqiqot natijalari O'zbekistonda ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish tizimi xodimlarning hayoti va sog'lig'iga yetkazilgan zararni qoplashda muhim moliyaviy va ijtimoiy himoya mexanizmi ekanligini ko'rsatdi. 2024–2025-yillarda sug'urta shartnomalari, mukofotlar va annuitet majburiyatlari hajmi oshgan bo'lsa-da, mazkur segmentning umumiy sug'urta bozoridagi ulushi kamaygan. Sug'urta mukofotlarining to'lovlarga nisbatan tezroq o'sishi zarar koeffitsiyentining pasayishiga olib kelgan, biroq bu holat mehnat xavfsizligi darajasi yaxshilanganini bevosita anglatmaydi.

Amaldagi tarif tizimi asosan ish beruvchining faoliyat turi va ish haqi fondiga tayanadi. Korxonaning individual zararlar tarixi, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar soni, mehnat sharoiti va xavfsizlikka yo'naltirilgan investitsiyalar yetarli darajada hisobga olinmaydi. Natijada sug'urta mexanizmining mehnat xavfsizligini rag'batlantiruvchi iqtisodiy funksiyasi to'liq namoyon bo'lmayapti. Shuningdek, davlat organlari va sug'urta tashkilotlari axborot tizimlarining yetarli darajada integratsiya qilinmaganligi sug'urta qamrovini nazorat qilish hamda to'lovlarni tezkor amalga oshirish imkoniyatlarini cheklamoqda.

Shu munosabat bilan sug'urta tariflarini belgilashda ish beruvchining avvalgi zararlar ko'rsatkichlari, kasbiy tavakkalchilik darajasi va mehnat xavfsizligi holatini hisobga oluvchi bonus-malus tizimini joriy etish

maqsadga muvofiq. Baxtsiz hodisalar darajasi past va xavfsizlik talablariga to'liq rioya qiluvchi korxonalarga tarif chegirmalari, takroriy hodisalar kuzatilgan ish beruvchilarga esa oshiruvchi koeffitsiyentlar qo'llanishi lozim.

Bundan tashqari, mehnat shartnomalari, soliq hisobotlari, ishlab chiqarishdagi baxtsiz hodisalar va sug'urta polislari o'ld ma'lumotlarni yagona elektron platformaga integratsiya qilish zarur. Mazkur tizim sug'urtalanmagan ish beruvchilarni avtomatik aniqlash, sug'urta hodisalarini tezkor ro'yxatga olish va kompensatsiya to'lovlarini soddalashtirish imkonini beradi.

Sug'urta qoplamasini belgilashda xodimning yo'qotilgan daromadi, davolanish, reabilitatsiya va doimiy mehnat qobiliyati yo'qotilishi bilan bog'liq xarajatlarni to'liq hisobga olish talab etiladi. Sug'urta tashkilotlarining vazifasi faqat tovon to'lash bilan cheklanmasdan, ish beruvchilarga mehnat xavfsizligi bo'yicha preventiv tavsiyalar berish va kasbiy tavakkalchiliklarni monitoring qilishni ham qamrab olishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasining 2009-yil 16-apreldagi **“Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida”** O'RG-210-son Qonuni. <https://lex.uz/ru/docs/-1471197>
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2009-yil 24-iyundagi **“Ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish to'g'risida”** 177-son qaror. <https://lex.uz/docs/-1493389?ONDATE=30.10.2024>
3. Matkarimova, S.D. (2023). «Страхование ответственности работодателя как несудебный способ защиты трудовых прав». *Экономика и социум*, 3(106).
4. Abdurahmonov, Q.X. (2019). *Mehnat iqtisodiyoti: nazariya va amaliyot*. Qayta ishlangan va to'ldirilgan 3-nashr. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi «Fan» nashriyoti. 544 b.
5. Shennayev, X.M., Ochilov, I.K., Shirinov, S.E. va Kenjayev, I.G'. (2014). *Sug'urta ishi*. O'quv qo'llanma. Toshkent: Iqtisod-Moliya. 248 b.
6. Faure, M.G. (2006). “Economic Criteria for Compulsory Insurance”. *The Geneva Papers on Risk and Insurance – Issues and Practice*, 31(1), pp. 149–168.
7. Ruser, J.W. (1985). “Workers' Compensation Insurance, Experience-Rating, and Occupational Injuries”. *The RAND Journal of Economics*, 16(4), pp. 487–503.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz HAKIMOV

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Hasan MAQSUDOV

2026. № 6/6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>